

Reviews

BOOK

Den 10. april 2025 besluttet styret i UNESCO å utnevne Karl Tiréns joikeinnspillinger på fonograf til et verdensminne, til noe som har stor verdi for menneskeheten. Hele den lange veien denne samlinga har hatt gjennom mer enn 100 år er tema for den lille boka *En snårig historia. Karl Tiréns joiksamling som verdensminne*. Boka er skrevet av Dan Lundberg og Gunnar Ternhag og gitt ut som «Meddelande från Svenskt visarkiv» nr. 56.

Det er i sannhet en krokete historie. Forfatterne følger det som skjedde med samlinga i minste detalj. Blant annet om hvordan samlinga og deler av samlinga ble flyttet fram og tilbake mellom ulike institusjoner. For en vanlig leser kan dette bli ganske detaljert og nerdete, så deler av boka er nok helst for spesielt interesserte. Andre deler av boka opplever jeg som mer spennende. Uansett skal forfatterne ha ros for å ha funnet ut av hele denne kronglete historia, slik at man nå har kartlagt den en gang for alle.

Det begynte med Karl Tirén, en svensk jernbanefunksjonær som på begynnelsen av 1900-tallet ble interessert i samisk kultur, og spesielt joiken. Han skriver ned en rekke joiker på noter. Men skjønner også at han bør ta opp selve lyden. Det redskapet han har tilgjengelig, er fonografen hvor lyden bevares på voksruller. At han gjør det, er svært prisverdig, ikke minst fordi han møtte motstand fra viktige personer i det svenske folkemusikkmiljøet som mente at lydopptak ikke var nødvendig. Og fordi innspillingene egentlig ikke var et mål for Tirén. Han trengte dem for å transkribere og analysere joikene. I dag må vi bare berømme han for at han gjorde disse opptakene. Å ha lydopptak er en uvurderlig kilde. Mye viktigere enn all verdens notetranskripsjoner.

Det er mye man kan kritisere Tirén for. Med hans egne ord: «I regel har jag därför fått nöja mig med en tiondedel eller med de mer utpräglade karaktärerna. Varianterna äro [...] endast skiljbara av lapparne själva. Skulle man därför samla sådana vuolleh utan urval av karaktärerna, skulle deras antal kunnat mångdubblas». Denne holdninga var beklagelig. Med et moderne blikk, både som forsker og kulturarbeider, skulle man gjerne hatt en rikdom av melodier. Han mente videre at å sjøl spille melodien på fiolin på opptaket, var nesten like godt som å gjøre opptak av den originale melodien. Det er det ikke. Da er melodien plutselig formidlet gjennom hans forståelse og tolkning. Endelig er notetranskripsjonene hans ikke alltid til å stole på. Jeg har sjøl gjort noen tester med å skrive ned joikemelodier etter fonografoptakene og så sammenligne med hvordan Tirén skreiv dem ned. Det kommer ikke alltid heldig ut for Tirén.

Alt dette blir likevel underordnet det at han skapte en fantastisk samling opptak av joik. Samlinga er ganske unik blant annet ved at det er omtrent like

En snårig historia

Karl Tiréns joiksamling som verdensminne

Dan Lundberg & Gunnar Ternhag
Stockholm: Svenskt visarkiv, 2025

OLA GRAFF

DOI: [10.62779/puls.11.2026.64983](https://doi.org/10.62779/puls.11.2026.64983)

mange menn som kvinner som joiker. Forfatterne forteller om hvordan samlinga i tidas løp gikk over fra å være bare arbeidsmateriale for transkripsjoner til å bli betraktet som dyrebare vitnesbyrd om joiketradisjoner på 1910-tallet. Det var en bra endring. Og det er spennende å se hvordan holdningene til samlinga forandret seg i tidas løp. Man vil alltid være Tirén evig takknemlig for at han skapte denne flotte samlinga.

Som forfatterne sjøl skriver: «utnämningen av Karl Tiréns jojsamling till världsminnee är ett kraftfullt erkännande av samisk kultur, vilket höjer dess status, stärker samisk identitet, främjar forskning och utbildning. Och motverkar marginalisering av ett urfolks kulturarv».

Lundberg og Ternhag har gjort en flott innsats med å arbeide for at samlinga skulle bli nominert som verdensarv, selv om det var mange andre som også var involvert i prosessen. Samlinga fortjener det.

Og Lundberg og Ternhag fortjener all ære av å ha fått dette til. Gratulere! ■